

МАТЕРІЯЛИ ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.

ЧАСТЬ ПЕРША, МЕХАНІКА.

Зладив *Володимир Левицький*.

З припорушення секції математично-природописної Наукового Товариства ім. Шевченка підняв ся я виготовити термінольоґію фізичну, а радше зібрати матеріяли, які моглиб в будучности стати основою до утвореня сталої, наукової термінольоґії. На сам початок задумав я зібрати найважнійші терміни, з якими стрітнитись можна в науці теоретичної механіки, при чім старав ся узглядити не лиш науку шкільну, але по силам і висшу аналітичну механіку. Всі терміни подав я під розвагу згаданої секції, де над кождим з них розвелась основна дискусія. Так отже подані терміни виїшли в переважній мірі від самої секції, я лише зібрав відповідний матеріял. — Очевидна річ, що цілий сей збірник не має ніякої претензії до точности, бо ж се не так легко зібрати всі терміни в так обширній науці, як є нині наука теоретичної механіки; дзлятого мушу ще раз зазначити, що збірник сей обіймає лиш найважнійші і найчастійше уживані терміни. Також далеко сьому збірнику до того, щоби кождий враз був вже сталий і щоби на його місце не мож було подати ньшого, лїпшого, який більше підходив би під саму суть відповідного понятя, бо тяжко вимагати від збірника, який має бути доперва засновком сталої термінольоґії, щоби всі вирази були відразу добре і відповідно дібрані.

Тож в імени секції і для добра науки осьміляю ся звернути до всіх, а в першій мірі до фахових людей, щоби всякий термін, який буде видавати ся їм відповіднійшим, подали до секції математично-природописної, бо як-раз тільки наукова дискусія може довести до якихсь позитивних резульатів.

Що до формальної сторони збірника, то в він уложений так, що побіч руського терміну находить ся відповідний термін німецький і французький.

Атом	Atom	atome
Безвладність	Trägheit	inertie
бѣзмін	Schnellwage	balance romaine
бігун	Pol	pôle
блѣок (воротило, ка- чалѣ) неподвижний	feste Rolle	poulie
блѣок подвижний	bewegliche Rolle	poulie mobile
брахістохрона	Brachistochrone	brachistochrone
Вага	Wage	balance
вага вірна	richtige Wage	balance juste
вага десяточна	Decimalwage	balance décimale
вага пружинна	Federwage	peson à ressort
вага чула	empfindliche Wage	balance sensible
скрутѣвага, скрутѣвка	Torsionswage	balance de torsion
ваготѣ, тягар	Gewicht	poids
вагота атомна	Atomgewicht	poids atomique
вагота питѣма	specifisches Gewicht	poids spécifique
величина	Grösse	quantité
величина руху	Bewegungsgrösse	quantité de mouvement
верхнѣ	Fläche	surface
верхнѣ филѣ	Wellenfläche	surface d'onde
верхнѣ рівного потен- циалу (зеркало для течи)	Niveaufläche	surface équipotentielle
взгів	Auftrieb	poussée
взорець	Etalon	étalon
вид, статѣ	Gestalt	figure, forme
видатність	Effect	effet
вѣдержність	Festigkeit	solidité
вѣдержність беззгля- дна	absolute Festigkeit	résistance absolue, té- nacité
вѣдержність відпорпа	rückwirkende Festig- keit	résistance à la rupture par pression
вѣдержність зглядпа вимір	relative Festigkeit Dimension	résistance relative dimension

вплив	Ausfluss	écoulement
вир	Wirbel	tourbillon
вислідний	resultirend	résultant
відрізна	Abscisse	abscisse
відтрусаче	Abstossung	répulsion
відхил, відклон	Elongation	élongation
вісь безвладности	Trägheitsaxe	axe d'inertie
вісь незмінна	invariable Axe	axe invariable
вісь обороту	Drehungsaxe	axe de rotation
вісь осередна	Centralaxe	axe central
вісь плавання	Schwimmungsaxe	axe de flottaison
вісь пружности	Elasticitätsaxe	axe de l'élasticité
вісь свободна	freie Axe	axe permanent
вісь спряжена	conjugirte Axe	diamètre conjugué
Гіп	Trieb	impulsion
гнучкість, гнучкість	Biegsamkeit	flexibilité
годограф	Hodograph	hodographe
густина	Dichte	densité
Гіроскоп	Gyroscop	gyroscope
Декремент	Decrement	décrement
деформація	Deformation	deformation
деформація виду, статн	Deformation der Ge- stalt	deformation des angles
деформація об'єму	Deformation des Vo- lums	deformation des arêtes
деформація однородна, рівнородна	homogene Deforma- tion	deformation homogène
деформація різнородна	heterogene Deforma- tion	deformation hétéro- gène
деформація тривала	bleibende Deformation	deformation perma- nente
дина	Dyne	dyne
динаміка	Dynamik	dynamique
ділане і протиділане	Wirkung u. Gegen- wirkung	action et réaction
дірчатість	Porosität	porosité
довжина, довгота, довжинь філі	Wellenlänge	longueur de l'onde
довжина зведена	reducirte Länge	longueur du pendule composé
дорога	Weg	chemin

дорога подвійно (за- двійно) крива	doppelkrümmige Bahn	courbe à double cour- bure
досвід	Versuch	expérience
досяг, далеч, дося- глість мету	Wurfweite	amplitude du jet
дрібномір, мікрометр	Mikrometer	vis micrométrique
дробина, молекул	Molekül	molécule
дрогань	Schwingung	vibration, oscillation
дрогань подовжнє (поздовжнє)	Longitudinalschwin- gung	vibration longitudinale
дрогань поперечнє	Transversalschwin- gung	vibration transversale
дрогань простолінійне	gerade Schwingung	vibration rectiligne
дрогань устайне	gedämpfte Schwingung	vibration étouffé
Еліпса	Ellipse	ellipse
еліпсоїда	Ellipsoid	ellipsoïde
енергетика	Energetik	énergetique
енергія	Energie	énergie
енергія внутрішня (внутренна)	innere Energie	énergie intérieure
енергія динамічна	dynamische Energie	énergie dynamique
енергія електрична	elektrische Energie	énergie électrique
енергія кінетична	kinetische Energie, le- bendige Kraft	énergie cinétique
енергія магнетична	magnetische Energie	énergie magnétique
енергія потенціальна	potentielle Energie	énergie potentielle
енергія проміниста, проміняста	strahlende Energie	énergie du rayonne- ment
енергія хемічна	chemische Energie	énergie chimique
ерґ	Erg	erg
Заколот	Perturbation	perturbation
закон природний	Naturgesetz	loi de la nature
засада, основа, начало	Princip	principe
засада заховання енергії	Princip der Erhaltung der Energie	principe de la conser- vation de l'énergie
засада заховання ма- терії	Princip der Erhaltung der Materie	principe de la conser- vation de la matière
засада заховання піль	Gesetz der Flächen- räume	théorème des aires
засада найменшого діляня	Gesetz der kleinsten Wirkung	principe de la moindre action

засяг (обсяг) діляня	Wirkungssphäre	sphère d'activité
збочене	Deviation	déviation
зведене	Reduction	réduction
згинане	Beugung	flexion
знаряд, прилад	Apparat	l'appareil
знижка, обнижка	Depression	dépression
Катетометр	Kathetometer	cathétomètre
кілограмометр	Kilogrammometer	kilogrammomètre
кінематика	Kinematik	cinématique
кінетика	Kinetik	cinétique
кінь паровий	Dampfperd	cheval vapeur
клепність, ковність	Hämmerbarkeit	malléabilité
клин	Keil	coin
— бік	Seite	côté
— вістрє	Schneide	tranchant d'un coin
— голова	Rücken	dos
коліворот	Wellrad	treuil
компаратор	Comparator	comparateur
коромисло (при вазі)	Balken	fléau
кочеве	Rollen	roulement
кривина	Krümmung	courbure
кривиця	Curve	courbe
кривиця шляху	Bahncurve	trajectoire
крихкість, брушність, * розпреливість, роз- пореність	Sprödigkeit	fragilité
кут скручення	Torsionswinkel	angle de torsion
кут тертя	Reibungswinkel	angle de friction
Лібеля	Libelle	niveau à bulle d'air
лінія, черта ланцюгова	Kettenlinie	chainette
лінія узлів	Knotenlinie	
луч провідний, про- водень	Leitstrahl, Radius- vector	ligne des noeuds rayon vecteur
Маса	Masse	masse
матерія	Materie	matière
машинна відосередна	Centrifugalmaschine	appareil à force cen- trifuge
машина до ділення	Theilmaschine	machine à diviser
маятник (колибень, хитун)	Pendel	pendule
маятник балістичний	ballistisches Pendel	pendule balistique

маятник двуворотний	Reversionspendel	pendule réversible
маятник компенсаційний	Compensationspendel	pendule compensé
маятник математичний	mathematisches Pendel	pendule simple
маятник секундовий	Secundenpendel	pendule à secondes
маятник стіжковий	konisches Pendel	pendule conique
маятник сферичний	sphaerisches Pendel	pendule sphérique
маятник фізичний	physisches Pendel	pendule composé
маятник циклоїдальний	Cycloidenpendel	pendule cycloidal
мет	Wurf	jet
метода, навод	Methode	méthode
механіка	Mechanik	mécanique
мірєне	Messung	mesure
многоворотник	Flaschenzug	moufle
многоворотник звичайний	gewöhnlicher Flaschenzug	moufle ordinaire
многоворотник ріжницький	Differentialflaschenzug	moufle différentiel
многоворотник степенний	Potenzflaschenzug	moufle d' Archimède
многокутник моментів	Momentenpolygon	polygone des moments
многокутник шкоро-стий	Geschwindigkeitspolygon	polygone des vitesses
многокутник сил	Kräftepolygon	polygone des forces
момент	Moment	moment
момент безвладности	Trägheitsmoment	moment d'inertie
момент обороту	Drehungsmoment	moment de la rotation
момент пари сил	Moment des Kräftepaars	moment du couple de forces
момент приготований	virtuelles Moment	moment virtuel
момент руху	Moment der Bewegungsgrösse	moment de la quantité de mouvement
момент сили	Kraftmoment	moment d'une force
момент скручення	Torsionsmoment	moment de torsion
мотор	Motor	moteur
Напруга, тиск	Spannung, Druck	pression
напряг (adj: напрямний, напрямовий)	Richtung	direction
насад	Schraubenmutter	vis femelle, écrou

натуга	Intensität	intensité
непроникливість	Undurchdringlichkeit	impénétrabilité
ноній	Nonius	nonius, vernier
нутація	Nutation	nutations
Об'єм	Volum	volume
обіг	Revolution	révolution
оборот	Rotation	rotation
огнище (adj: огнищевий)	Brennpunkt	foyer
однина	Einheit	unité
опізнення	Verzögerung	rétardation
опір	Widerstand	résistance
осередок безвладності	Trägheitsmittelpunkt	centre d'inertie
осередок дрягання	Schwingungsmittelpunkt	centre de vibration
осередок маси	Massenmittelpunkt	centre de masse
осередок тиску	Mittelpunkt des Druckes	centre de pression
осередок тяжести	Schwerpunkt	centre de gravité
осередок удару	Mittelpunkt des Stosses	centre de percussion
осередок хвилювання	Momentanzenrum	centre instantané
основний систем (мір)	absolute System	systeme fondamental
Пара сил	Kräftepaar	couple des forces
періода, наворот	Periode	période
піднесення	Elevation	élévation
підійма	Hebel	levier
площа незмінна	invariable Ebene	plan invariable
площа похила (хила)	schiefe Ebene	plan incliné
подільність, ділимість	Theilbarkeit	divisibilité
постереження, помічаня	Beobachtung	observation
потенціал	Potential	potentiel
потенціал притягання	Potential der Anziehung	potentiel de l'attraction
потенціал швидкості	Geschwindigkeitspotential	potentiel de vitesse
похова	Gleiten	glissement
похідний, виводний	abgeleitet	dérivé
похідна однина	abgeleitete Einheit	unité dérivée
праця, робота	Arbeit	travail

праця елементарна	Elementararbeit	travail élémentaire
праця приготовлена	virtuelle Arbeit	travail virtuel
приплив і відплив	Fluth u. Ebbe	flux et reflux
прискорене	Beschleunigung	accélération
прискорене кутове	Winkelbeschleunigung	accélération angulaire
прискорене нормаль- не	normale Beschleuni- gung	accélération normale
прискорене стичне	tangentielle Beschleu- nigung	accélération tangen- tielle
притягане	Anziehung	attraction
причіпність	Adhaesion	adhésion
продовжене	Verlängerung	allongement
проміжка	Intervall	intervalle
прояв, проява, проя- вок, явище	Erscheinung	phénomène
пруд	Strömung	flux
пруживість	Elasticität	élasticité
пружина	Feder	ressort
прям	Loth	verticale
Рамя безвладности	Trägheitsarm	bras d'inertie
рівнянє канонічне	kanonische Gleichung	équation canonique
рівнянє руху	Gleichung der Bewe- gung	équation du mouve- ment
рівнянє тяглости	Continuitätsgleichung	équation du continuité
рівнобіжник	Parallelogramm	parallélogramme
рівновага	Gleichgewicht	équilibre
рівновага кождопо- ложна	indifferentes Gleichge- wicht	équilibre indifférent
рівновага стала, стійна	stabiles Gleichgewicht	équilibre stable
рівновага хитка, хитна	labiles Gleichgewicht	équilibre instable
рівнозначник дина- мічний	mechanisches Aequi- valent	équivalent dynamique
розбір	Analyse	analyse
розмах	Amplitude	amplitude
розтяжність	Ausdehnbarkeit	l'étendue
розширене	Dilatation	dilatation
рух	Bewegung	mouvement
рух безглядний	absolute Bewegung	mouvement absolu

рух гармонійний	harmonische Bewegung	mouvement harmonique
рух зглядний	relative Bewegung	mouvement relatif
рух криволінійний (кривочертний)	krummlinige Bewegung	mouvement curviligne
рух несвобідний	zwangläufige Bewegung	mouvement d'un corps assujetti a des liaisons
рух нерівномірний	ungleichförmige Bewegung	mouvement vaire
рух оборотний	Rotationsbewegung	mouvement de rotation
рух осередний	Centralbewegung	mouvement central
рух поступний	fortschreitende Bewegung	mouvement de translation
рух прецесійний	Präcessionbewegung	mouvement de précession
рух приізнений	verzögerte Bewegung	mouvement retardé
рух прискорений	beschleunigte Bewegung	mouvement accéléré
рух простолнійний (просточертний)	geradlinige Bewegung	mouvement rectiligne
рух рівномірний	gleichförmige Bewegung	mouvement uniforme
рух рівночасний	isochronische Bewegung	mouvement isochrone
рух хвилястий	Wellenbewegung	mouvement ondulatoire
рух хвилевий	Momentanbewegung	mouvement instantané
рядні	Ordinate	l'ordonnée
Середовище	Medium	milieu
сила відосередна	centrifugale Kraft	force centrifuge
сила внішня	aeussere Kraft	force extérieure
сила внутрішня	innere Kraft	force intérieure
сила доосередна	centripetale Kraft	force centripète
сила змінна	veraenderliche Kraft	force variable
сила розсіяна	dissipative Kraft	force dissipative
сила стала, стійна	stetige Kraft	force constante
сила страчена	verlorene Kraft	force perdue
сила тяжести, тяжкості	Schwerkraft	gravité

сила хвилева	momentane Kraft	force instantanée
систем матеріальний	materielles System	système matériel
систем незмінний	unveränderliches System	système invariable
систем несвобідний	unfreies System	système qui n'est pas libre
систем сил	Kräfte-system	système des forces
складане	Zusammensetzung	composition
складовий	component	component, composant
скорість	Geschwindigkeit	vitesse
скорість кутова	Winkelgeschwindigkeit	vitesse angulaire
скорість провідна	Fortpflanzungsgeschwindigkeit	vitesse de propagation
скорість середня	mittlere Geschwindigkeit	vitesse moyenne
скрут	Windung	mouvement hélicoïdal
скручене	Torsion	torsion
сорядні	Coordinaten	les coordonnées
сочинник пруживости	Elasticitätsmodulus	module d'élasticité
сочинник стягання (звуженя)	Contractioncoefficient	coefficient de contraction
сочинник тертя	Reibungcoefficient	coefficient de friction
свадниця	Fallmaschine	machine d'Atwood
спійня, спійність	Cohäsion	cohésion
сплощене	Abplattung	aplatissement
статика	Statik	statique
стисність	Compressibilität	compressibilité
стрілка згинання	Beugungspfeil	flèche de la flexion
струя	Stromfaden	filet
сферометр	Sphärometer	sphéromètre
Твердота	Härte	dureté
теодоліт	Theodolith	théodolithe
терезка	Schale einer Wage	plateau d'une balance
тертя	Reibung	friction, frottement
тертя внутрішнє	innere Reibung	friction intérieure
тертя статичне	statische Reibung	friction statique
тиск	Druck	pression
тіло безподобне	anisotroper Körper	corps anisotrope
тіло непружине	unelastischer Körper	corps dénué de l'élasticité

тіло однорідне (рівно- видне, рівноподібне)	isotroper Körper	corps isotrope
тіло однорідне (рівно- родне)	homogener Körper	corps homogène
тіло різнородне	heterogener Körper	corps hétérogène
тіло совершенно пружне	vollkommen elastischer Körper	corps parfaitement élastique
тіло цінке	starrer Körper	corps rigide, solide
ток	Strom	courant
точка завішени	Aufhängerpunkt	centre de suspension
точка зачепу	Angriffspunkt	point d'application
точка матеріальна	materieller Punkt	point matériel
тяг	Zug	tension, traction
тяготінє	Gravitation	gravité
тягиві	Sehne	corde
тяжість	Schwere	pesanteur
Угнітний	plastisch	plastique
угнітність	Plasticität	plasticité
угол, кін	Ecke, Körperwinkel	coin, angle
удар	Stoss	choc
удар заосередний	excentrischer Stoss	choc excentrique
удар осередний	centraler Stoss	choc central
удар простолнійний	gerader Stoss	choc direct
удар ускісний	schiefer Stoss	choc oblique
Фаза	Phase	phase
хвиля	Welle	onde
хвиля плоска	ebene Welle	onde plane
хвиля поступна	fortschreitende Welle	onde progressive
хвиля стояча	stehende Welle	onde locale
Ціпкий	starr	rigide, solide
Частота (н. пр. дро- гань)	Häufigkeit	frequence
Шлях	Bahn	orbite
шрuba	Schraube	vis
— веретено шруби	Schraubenspindel	broche a vis
— висота скрута	Gewindhöhe	pas du filet de vis

Се булаби отже перша частина термінології фізичної. Ще раз пригадую, що збірник сей не є повний і містить лиш головніші

терміни з механіки теоретичної; механіку стосовану узяв я лиш в головних начерках, бо она є властиво частиною технічної, а термінологія технічна не була моєю задачею.

Роботу над дальшими частями фізичної термінології з причин від мене незалежних мушу на разі понехати; за се радо бим бачив, наколиб над нинішнім збірником вивязалась обширна дискусія.

Львів, вересень 1895.

